

Asia: VN/501/2020

Lausuntopyyntö iäkkäiden henkilöiden palvelukokonaisuutta koskevan lainsäädännön uudistamisesta

Lausunnonantajan lausunto

Lausunnonantajan organisaatio

Valtion viranomainen

1. Sosiaalihuoltolain 21 §:n mukaisia asumispalveluja ovat tilapäinen asuminen, tuettu asuminen sekä nk. tavallinen palveluasuminen ja tehostettu palveluasuminen. Palveluasumisella tarkoitetaan (kunnan järjestämässä) palveluasunnossa järjestettävää asumista ja palveluja. Erona tehostetun ja tavallisen palveluasumisen välillä on, että tehostettu palveluasuminen sisältää ympärivuorokautiset palvelut. Voitaisiinko tavallisen palveluasumisen käsite mielestänne poistaa lainsäädännöstä?

Kyllä

2. Jos tavallisen palveluasumisen käsite poistetaan lainsäädännöstä, pitäisikö muutoksen koskea vain iäkkäiden henkilöiden palveluasumista?

3. Jos tavallinen palveluasuminen (kunnan järjestämässä palveluasunnossa) poistuisi palveluvalikosta, pitäisikö kunnan sosiaalitoimella olla velvollisuus joissakin tapauksissa järjestää asiakkaalle hoitoa ja huolenpitoa turvaavien palvelujen lisäksi myös asunto?

Kyllä

4. Jos tavallinen palveluasuminen jää lainsäädäntöön, pitäisikö omaishoidon tuesta annettua lakia muuttaa niin, että omaishoidon tukea voidaan myöntää myös tavallisen palveluasumisen asiakkaille?

Kyllä

5. Pitäisikö tehostettua palveluasumista ja muita asumis- ja palvelumuotoja voida toteuttaa samassa toimintayksikössä?

Kyllä

6. Voitaisiinko iäkkäiden henkilöiden asumisen monimuotoisuutta edistää muilla lain muutoksilla?

Kyllä

7. JOS vastasitte kyllä kysymykseen 6, kuvatkaa, millaisilla muilla lainmuutoksilla asumisen monimuotoisuutta voitaisiin edistää.

THL korostaa, että ikäasumisen tarpeet on huomioitava laajasti yhteiskunnassa, ja että niitä voidaan edistää myös muilla toimin kuin lakimuutoksilla. Erilaisia ikäasumisen vaihtoehtoja tulisi THL:n mielestä lisätä nykyisestä. Asumisen kannalta keskeisiä hyviä käytänteitä sisältyy läkkäiden palvelujen laatusuositukseen ja valmisteilla olevaan Ikäohjelmaan. Myös teknologian mahdollisuudet tulee huomioida ja tukea niiden käyttöönottoa. Kansallinen toimintamalli on kirjattu raportissa: Kotona asumista tukeva teknologia: kansallinen toimintamalli ja tietojärjestelmät (KATI-malli). Asumiseen liittyvien lakimuutoksien tarpeellisuutta on arvioitu osana Ympäristöministeriön Ikäasumisen kehittämissuunnitelmaa. THL pitää ohjelman linjauksia hyvinä asumisen kehittämisen näkökulmasta. THL huomauttaa, että em. ohjelmissa kirjattujen toimien toteuttamiselle pitää löytyä myös riittävä rahoitus. Lisäksi eri ohjelmien toimien vaikuttavuutta tulee myös arvioida. THL pitääkin tärkeänä, että iäkkäiden asumisen ja palvelujen kehittymistä seurataan säännöllisesti Vanhuspalvelujen tila tutkimuksella.

8. Sosiaalihoitolain 21 §:n 3 momentin mukaan palveluasumisen saannin edellytyksenä on, että henkilö tarvitsee soveltuvan asunnon sekä hoitoa ja huolenpitoa. Tehostetun palveluasumisen saanti edellyttää lisäksi, että hoidon ja huolenpidon tarve on ympärivuorokautinen. Pitäisikö laissa määritellä tehostetun palveluasumisen saannin edellytykset nykyistä tarkemmin?

Ei

9. Kotipalvelun sisältönä on sosiaalihoitolain 19 §:n mukaan jokapäiväiseen elämään kuuluvien tehtävien ja toimintojen suorittaminen tai niissä avustaminen. Nämä toiminnot ovat: asuminen, hoito ja huolenpito, toimintakyvyn ylläpito, lasten hoito ja kasvatus sekä asiointi. Luettelo ei ole tyhjentävä. Kotipalveluun sisältyvät tukipalvelut ovat: ateria-, vaatehuolto- ja siivouspalvelut sekä sosiaalista kanssakäymistä edistävät palvelut. Pitäisikö kotipalveluun sisältyvät tukipalvelut erottaa omaksi palvelumuodokseen?

Kyllä

10. Vastaavatko kotipalvelun ja tukipalvelujen käsite ja sisältö nykyisiä asiakkaiden tarpeita vai pitäisikö palvelujen nimikettä ja/tai niiden sisältöä muuttaa?

Kyllä

11. Eduskunnan käsiteltävänä on hallituksen esitys (HE 4/2020 vp), jossa vanhuspalvelulakiin ehdotetaan säännöksiä tehostetun palveluasumisen henkilöstömitoituksesta. Pitäisikö myös kotihoidon henkilöstön määrästä säätää lain tasolla?

Ei

12. JOS vastasitte kyllä kysymykseen 11, kuvatkaa millä tavalla asiasta pitäisi säätää. Olisiko esimerkiksi Laatusuosituksessa hyvän ikääntymisen turvaamiseksi ja palvelujen parantamiseksi 2017–2019 (Sosiaali- ja terveysministeriön julkaisuja 2017:6) oleva suositus kotihoidon henkilöstön määräytymisestä toimiva tapa?

-

13. Tukeeko nykyinen vanhuspalvelulain säännös toimintayksikön johtamisesta (21 §) riittävästi johtamisen kehittämistä?

Ei

14. Mitä muuta haluatte tuoda esiin iäkkäiden henkilöiden palveluja koskevan lainsäädännön kehittämisestä?

THL ei kannata tehostetun palveluasumisen myöntökriteerien kirjaamista lakiin. THL pitää keskeisenä, että palvelutarve arvioidaan asiakaslähtöisesti, luotettavasti ja kattavasti RAI-välinein. Palvelutarve on yksilöllinen ja siihen vaikuttavat asiakkaan toimintakyvyn ja terveydentilan lisäksi mm. omaisten apuun, koti- ja asuinympäristöön ja kuntoutumisen mahdollisuuksiin liittyvä kokonaisharkinta. Osa tarvittavasta avusta voidaan toteuttaa etä- ja virtuaalipalveluin ja teknologiaa hyödyntämällä. On huomioitava myös asiakkaan oma mielipide ja toiveet hoivan järjestämisestä. THL arvioi, että liian suppeat tai yleisluontoiset kirjaukset palvelujen saamisen kriteereistä lainsäädännössä voivat jopa heikentää asiakkaan mahdollisuuksia saada tarvettaan vastaavia palveluja.

THL pitää mahdollisena asumisen ja palvelujen eriyttämistä lainsäädännössä, mutta korostaa, että ennen muutosten tekemistä tulee huolellisesti arvioida vaikutukset eri asiakasryhmille, kuten vammaisille sekä mielenterveys- ja päihdekuntoutujille. Vanhuspalvelujen tila tutkimus on osoittanut, että tavallisen palveluasumisen käsitteen alla on nykyisin hyvin laaja kirjo erilaisia palvelun ja asumisen yhdistelmiä, joten tavallisen palveluasumisen määrittely on osoittautunut käytännössä vaikeaksi. Erilaiset senioriväestölle tarkoitettut vuokra-asumisen muodot lisääntyvät ja palvelujen kirjo on kasvamassa. Eroa tavallisen palveluasumisen ja esimerkiksi kotihoidon palveluin tuetun yhteisöllisen vuokra-asumisen välillä on asiakkaiden ja omaisten näkökulmasta vaikea tunnistaa. Tutkimuksen mukaan tavallisen palveluasumisen iäkkäät asiakkaat eivät merkittävästi eroa kotihoidon asiakkaista ja pääosin heidän saamansa palvelu rinnastuu kotihoidon palveluun.

THL pitää tärkeänä, että kotihoidon riittävät palvelut turvataan. Vanhuspalvelujen tila kyselyssä vuonna 2018 kunnista 46 % raportoi vaikeuksista järjestää riittävästi kotihoidon palvelua. Ongelmia on raportoitu työvoiman, erityisesti sijaisten saatavuudessa. Kotihoidon asiakasmäärät ovat jo useiden vuosien ajan olleet kasvussa. Työryhmän esittämät tarkennukset ovat tarpeen tukipalvelujen osalta. Samalla kotihoidon kokonaisuutta tulee asiakkaan näkökulmasta selkeyttää.

THL arvioi, että kotihoidon henkilöstön määrän säätäminen lain tasolla on tarpeetonta ja käytännössä erittäin vaikeaa toteuttaa koko maassa tasa-arvoisesti, huomioiden alueiden väliset erot. Kotihoidon riittävyttä tulee arvioida asiakkaan saaman palvelun näkökulmasta siten, että arvioidaan toteutuuko asiakkaan kohdalla hänelle myönnetty palvelu kokonaisuudessaan.

Vanhuspalvelujen toimintayksiköissä on THL arvion mukaan esiintynyt ongelmia erityisesti lähijohtamisessa. Hoitotyön johtamista tulisi lainsäädännössä painottaa nykyistä enemmän. Samalla huomiota tulisi kiinnittää lähijohtajien saamaan esimiestyön tukeen.

THL toivoo, että työryhmäraportin pohjalta tehtävässä jatkotyössä huomioidaan tiedonhallintaa koskeva lainsäädäntö kokonaisuutena. Esimerkiksi asiakas- ja potilastietojen käyttöä koskevaa lainsäädäntöä on jo aiemmin selvitetty ja pyritty ratkaisemaan esim. asiakastietolain uudistamisen ja sosiaalihuollon asiakasasiakirjalain laatimisen yhteydessä.

Pitkällä aikavälillä THL pitää tärkeänä, että vanhuspalvelujen määrää ja laatua seurataan ja henkilöstön määrää ja osaamista lisätään systemaattisesti ja suunnitellusti. Useat vanhuspalvelujen asiakkaat ovat monia sairauksia sairastavia ja saattohoitoa tarvitsevia. Näiden asiakkaiden hoidon laadun varmistaminen hoivapalveluissa edellyttää myös sairaanhoidollisen osaamisen vahvistamista ja riittävien lääkärin konsultaatiopalvelujen turvaamista hoivayksiköissä.

Kehusmaa Sari
Terveyden ja hyvinvoinnin laitos THL